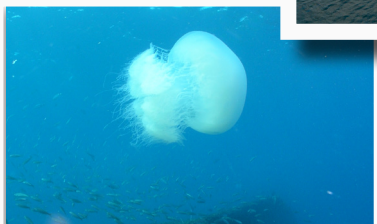
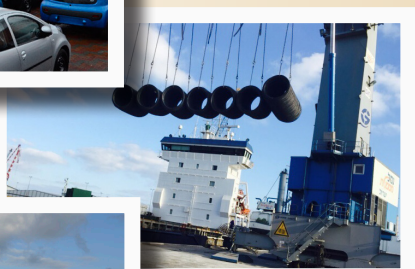

הערכה אסטרטגית ימית רבתי לישראל 2018/19

עורך ראשי: פרופ' שאול חורב
ערך והפיק: אהוד גובן

האסטרטגיה הימית של איראן

אייל פינקו

רקע

איראן רואה עצמה כמעצמה אזורית כחלק מתפיסת האסטרטגיה הרבתי שלה, ומנצלת את ההזדמנות אשר מקנה לה המערכה בסוריה כדי לבסס את מעמדה באזור, לקדם שאיפותיה, להשפיע ולמלא תפקיד מכריע בעיצוב המזרח התיכון החדש.

בשאיפותיה האסטרטגיות מבקשת איראן לעצב מזרח תיכון חדש שבו יש לה דריסת רגל כלכלית וצבאית ארוכות טווח ומשמעותיות, ולהרחיב את גישתה לים התיכון באמצעות יצירת מרחב השפעה שיעי, מאיראן דרך עיראק ועד סוריה ולבנון. במרחב השפעה כזה תוכל איראן לקיים נתיבי סחר פתוחים וחופשיים (באוויר ובים) להעברת סחורות, טובין ואמצעי לחימה.¹

נתיבי הסחר בים בכלל, ומיצרי הורמוז בפרט, הם כר פעולה נרחב לפעילות האיראנית ולמימוש שאיפותיה האסטרטגיות.

לשם כך מפעילה איראן שני חילות ים. הראשון הוא הזרוע הימית של משמרות המהפכה, שמשירותיו כוללות שמירת הספנות האיראנית; שליטה על נתיבי הים באזור המפרץ הפרסי; הגנה על החוף; לחימה באויב באזור זה על מנת להגן על המשטר והמדינה מתוקפנות מהים, וחסידת מיצרי הורמוז.

חיל הים השני הוא חיל הים הסדיר, שהוא אחד מזרועות הצבא. תפקידיו של חיל הים הסדיר כוללים הגנה על מתקני הנפט ותשתיות איראניות אחרות בים ועל מטעני הטעינה/פריקה במפרץ הפרסי, במפרץ עומאן ובים הכספי (במשותף עם חיל הים של משמרות המהפכה); פיקוח ומעקב על התנועה הימית מחוץ למפרץ הפרסי, במיצרי הורמוז, מפרץ עומאן ובים הכספי.

בנוסף לחיל הים הסדיר האיראני מוקצות משימות של מניעת הברחות והגירה לא חוקית, הקרנת כוח בים, הכוללת יכולת לחימה בטווחים רחוקים, והשתתפות במאמצי הדיפלומטיה האיראנית, הנעשים באמצעות ביקור בנמלי מדינות ברית ותרגילים ימיים משותפים.

במאמר זה סקירה על האסטרטגיה הימית האיראנית, מקורותיה ואופן מימושה באמצעות שני חילות הים.

1 צימטר, איראן בעידן שלאחר דאעש: יעדים, הזדמנויות ואתגרים, המרכז למורשת המודיעין (23/8/17).
https://www.terrorism-info.org.il/app/uploads/2017/08/H_172_17-1.pdf

הפן הימי בתרבות האיראנית

בעת החדשה החליטה איראן לבנות צי משמעותי ומסודר רק במאה העשרים, כזה אשר יאפשר לה הקרנת כוח במרחבי האוקיינוס ההודי והים הערבי. אולם שורשיו של הצי האיראני, שלו מסורת ימית ארוכת שנים, נטועים עמוק בהיסטוריה, בעת תקופת הזוהר של האימפריה הפרסית, כ-500 שנה לפסה"נ.

מימי קדם הפליגו יורדי ים פרסים בכל הימים, מיוון, ארצות הים התיכון, דרך ארצות אירופה ועד אסיה. כלי שיט פרסיים עסקו במסחר, בריגול ובכיבוש אדמות, באמצעות הנחתת כוחות מהים. אקסרס (Xerxes) שליטה הרביעי של פרס (486–465 לפסה"נ)² היה בעל שאיפות מדיניות רבות, וכלי השיט שלו אשר הפליגו במרחבי הימים, נשאו עליהם לוחמים וכבשו שטחים רבים, בעיקר באזור דרום אירופה היום. חייליו של אקסרס פלשו יבשתית ליוון, וניהלו קרבות רבים מול היוונים, כשהמוכרים בהם הם קרבות Thermopylae, Artemisium והקרבות הימיים בסלמיס (Salamis).

שושלת פרס לדורותיה הקימה נמלי ים גדולים ומפוארים ושלטה בדרכי הים, תוך שהיא מבססת את מעמדה של המפרץ הפרסי כגשר בין קצוות עולם, בין מזרח ומערב. שאיפותיה הימיות של פרס עלו וצצו מחדש בתקופת שלטונו של נאדר שאה (Nader Shah), ששלט בין השנים 1736-1747. לאחר שארצות המערב סירבו למכור לפרס כלי שיט, החליט נאדר שאה לפתח יכולות עצמאיות לבניין כלי שיט ולבסס לעצמו צי מלחמתי ניכר. צי זה שהקים נאדר שאה כבש את בחריין ב-1736, ושלט בים הערבי ובמיצרי הורמוז.³

עד המהפכה האסלאמית באיראן ב-1979 היה הצי האימפריאלי האיראני (Imperial Iranian Navy) חסר משמעות יתרה, ולא נודעה לו חשיבות אזורית מיוחדת. צי זה כמעט שהושמד כליל בנמליו במהלך מלחמת העולם השנייה, בעת הפלישה הרוסית-בריטית המשותפת לאיראן. לאחר מלחמת העולם השנייה החל הצי האיראני לבנות עצמו מחדש, בעיקר באמצעות רכש כלי שיט קטנים ורחפות מהמערב. בניין כוח זה החל לצבור תאוצה מראשית שנות השבעים (1970), זאת מתוך כוונה איראנית להרחיב את פעולת הצי לאוקיינוס ההודי ולפתח צי חזק. בניין הכוח המחודש הסתמך על רכש כלי שיט מלחמתיים

2 Haghshenass Fariborz, *Iran's Asymmetric Naval Warfare*. Policy Focus #87, The Washington Institute for near east policy (9/2008), 4. <https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyFocus87.pdf>

3 Haghshenass Fariborz, *Iran's Asymmetric Naval Warfare* (9/2008), 5-6

גדולים (פריגטות ומשחתות) וכלי טיס ימיים (מטוסים ומסוקים), מבריטניה ומארצות הברית. תכונים אלו נקטעו על ידי המהפכה האסלאמית (1979).⁴

האסטרטגיה האיראנית לאחר המהפכה האסלאמית

המהפכה האיראנית החלה בסדרת מהומות אלימות שפרצה ב-1978 כנגד שלטון השאה. במהלך המהומות נטשו אנשי צבא רבים את צבא השאה והצטרפו להתקוממות העממית, עד אשר השתלטו ח'ומייני וכוחותיו כליל על מוסדות השלטון והצבא, ובפברואר 1979 הצליחה ההתקוממות בהפלת משטר השאה, ונוסד במקומו המשטר האיראני השולט באיראן עד כתיבת שורות אלו.⁵

האסטרטגיה האיראנית, כפי שנוסחה על ידי השלטון האיראני לאחר המהפכה, נשענת על שלושה אלמנטים מרכזיים:⁶

1. הרצון להפוך את איראן למעצמה אזוּרית בעלת יכולת להקרין כוחה בכל המזרח התיכון ואף מעבר לכך. ההנהגה האיראנית סבורה, כי איראן נדרשת להיות בעלת השפעה עולמית בכל תחומי החיים בכלל, ובפרט על כלל המוסלמים בעולם. בראיית השלטון איראן היא מעצמה אזוּרית גאוגרפית, דמוגרפית ושולטת במשאבי הטבע באזור המפרץ. הקרנת כוחה של איראן מחוץ לגבולותיה מתבססת בעיקרה על שימוש ב"שליחים" (Proxies): ארגונים חמושים ומאורגנים בחסות איראנית הפועלים מחוץ לאיראן (כגון חזבאללה, החות'ים וחמאס), ומאפשרים לה להקרין כוחה מחוץ למדינה באזורי העניין האסטרטגיים שלה.
2. היכולת להתגבר ולנטרל איומים מחוץ ומבית. איראן שמה דגש בשדרוג יכולותיה הימיות, יכולות בלתי קונבנציונליות ויכולות הטילים ארוכי הטווח, זאת על בסיס ההבנה כי יכולותיה אלו יאפשרו לה לשמר את משאביה הכלכליים (בעיקר נפט וגז) ולהרתיע את יריביה, בראשם ארצות הברית וסעודיה, ולהתמודד עימם במקרה שההרתעה תיכשל. יישומו של אלמנט אסטרטגי זה לנטרול האיומים מבית ומחוץ על איראן נשען על מספר עקרונות בסיסיים, אשר נוסחו על ידי השליט האיראני:
  - **מלחמת העם:** החשש מפלישה מזוינת של יריביה וכיבוש שטחה הוביל לעקרון השימוש בעם ככוח ההתנגדות ושמירת המולדת (לימים, כוח הבאסי'ג).

4 Stewart Richard A., *Sunrise at Abadan: The British and Soviet invasion of Iran, 1941*. New York: Praeger

5 קרש אפרים, איראן – אנטומיה של המהפכה. מערכות, גיליון 268 (4/1979): 20-22.

6 Eisensatdt Michael, *The Strategic Culture of the Islamic Republic of Iran: Operational and Policy Implications*. Middle East Studies MES Monographs No. 1, Marine Corps University (8/2011): 3-6. <https://www.washingtoninstitute.org/html/pdf/Eisenstadt-StrategicCultureIran-201108.pdf>

- חיל ים הפועל בלוחמת גרילה: בניין חיל הים הפועל בטקטיקות אסימטריות במפרץ הפרסי ובקרבת החוף, ככוח משלים לחיל ים סדיר הפועל בעומק הים.
  - טילים ורקטות אסטרטגיות לטווחים ארוכים.
  - כוח "רף": שימוש באלמנטים "לא קינטיים" על מנת להגדיל את כוחה הצבאי של איראן, כגון הונאה, לוחמת תודעה ועוד.
3. הרצון לעצמאות בכל תחומי החיים באיראן (כלכלית, תעשייתית, טכנולוגית ועוד). רצון זה נובע מההבנה האיראנית כי היא מבודדת במערכה העולמית, ולצידה אין שותף אמיתי או מעצמה אשר יסייעו לה.

משמרות המהפכה

כנגזרת מהתפיסה האסטרטגית האיראנית ותפיסת הביטחון שלה פרסם במאי 1979, זמן קצר לאחר שעלה לשלטון, מנהיג המהפכה אייתוללה ח'ומייני צו שבו הוא מורה על הקמת גוף, שמטרתו שמירת הטוהר האידיאולוגי של המהפכה, קיום הביטחון הפנימי במדינה ומניעת הפיכה.

הגוף נושא את השם "משמרות המהפכה" או "פאסדארן" (Pasdaran) או Sepah. לגוף הוגדר תפקיד נוסף (ולא מבוטל) שהוא להוות משקל נגד לצבא הסדיר שהיה שריד משלטון השאה, ואשר השלטון האסלאמי לא בטח בו⁷ מחד גיסא, ומאידך גיסא ביקש השלטון האיראני ליצור לעצמו יכולות חדשות, צבאיות ואזרחיות על מנת להתמודד עם תהליכי המעבר של ייסוד השלטון החדש.⁸ בנוסף לכך הוגדרו משמרות המהפכה כגוף האחראי על יצוא אידיאולוגיית המהפכה האיראנית לעולם.⁹

בתחילת דרכם היו משמרות המהפכה יחידות חיל רגלים לא סדירות שמנו כ-10,000 אנשים. הם אומנו ברמה נמוכה יחסית, וצוידו בנשק ישן ולא מתוחכם.¹⁰ ראשוני המגויסים למשמרות המהפכה היו צעירים, אדוקים בדתם, רובם בני המעמד הנמוך. צעירים אלו היו

7 תקופת שלטון השאה באיראן היא תקופת שלטונה של שושלת פהלווי, בין השנים 1921-1979, אשר הסתיימה בהפיכה ובעלייתו של המשטר האסלאמי.

8 Takeyh Ray, How Powerful is Iran's Revolutionary Guard Corps. *Council on Foreign Relations*, (6/2016), Retrieved from: www.cfr.org/iran/powerful-iran-revolutionary-guard-corps/p38009

9 נוסח במסגרת חוק הקמת משמרות המהפכה. ראו ב-Statue-Islamic Parliament Research Center, (of the Iranian Revolutionary Guards Islamic Revolution (9/1982 Retrieved from: rc.majlis.ir/fa/law/show/90595

10 קם אפרים, "מן הטרור ועד הגרעין: משמעותו של האיום האיראני", מערכות, 2004, 93.

משולהבים מתפיסתו ומשליחותו האלוהית, לתפיסתם, של חומייני, ומהאפשרות לקבלת ישועה דתית מהדרך החדשה שבה, זו המצדיקה כל פעולה וכל מעשה אלים אחר.¹¹

הזרוע הימית של משמרות המהפכה

ב-1984 הוקמה הזרוע הימית של משמרות המהפכה בפעולות ראשונות שבהן בוצעו משימות אמפיביות בחוף בדרום עיראק, באמצעות סירות נחיתה להנחתת כוחות חיל רגלים ואספקה.

בספטמבר 1985 הוכרז הכוח הימי של משמרות המהפכה כזרוע לוחמת עצמאית, כשהוא מתחיל לפעול באגרסיביות רבה יותר, ומוציא לפועל תקיפות של טילי סטיקס סיניים על כלי שיט עיראקיים, ואף פועל כנגד ספינות הסוחר וכלי השיט העיראקיים באמצעות תקיפות טילים ורקטות ממשגרים שהותקנו על האיים במפרץ הפרסי ועל אסדות קידוח הנפט בים.¹²

למרות ריבוי פעולותיו ההתקפיות כוחה של הזרוע הימית של משמרות המהפכה היה עדיין בחיתוליו, עקב מחסור באמצעי לחימה וכלי שיט. אולם עם כל מגבלותיו, הצליחה הזרוע באוקטובר 1987 להוציא לפועל מתקפת נחיל משולבת ומוצלחת כנגד שדות הגז של ערב הסעודית. פעולה זו בוצעה כנקמה על רציחת עולי רגל איראניים במכה על ידי כוחות הביטחון הסעודיים (יולי 1987), וכן על הטבעת ספינת מיקוש על ידי הצי האמריקני בספטמבר אותה שנה.

הזרוע הימית הייתה מעורבת באותה שנה בפעולות רבות של תקיפות מכליות נפט (גם באמצעות מיקוש) של כוויית, ואף של ארצות הברית, כשהמפורסמת בהן תקרית Bridgeton (יולי 1987), שבה נפגעה מכלית אמריקנית ממוקש ימי איראני.¹³

בתום מלחמת איראן-עיראק שוכנע המנהיג כי בכוחה של הזרוע הימית של משמרות המהפכה לבצע את משימותיה, הכוללות שמירת הספנות האיראנית, שליטה על נתיבי הים באזור המפרץ הפרסי ולחימה באויב באזור זה.

עניין זה קיבל ביטוי ראשוני ב-1988 בהתעצמות מסיבית של חילות הים האיראניים אשר בוצעה בהנחיית המנהיג האיראני. התעצמות זו באה לידי ביטוי ברכש מערכות הגנה רבות

11. Takeyh R., How Powerful is Iran's Revolutionary Guard Corps, 2

12. Aryan Hossein, Aggrandizement of Iran's Naval Threat on the Persian Gulf. *CIRA Bulletin*, Volume 13 No. 1, <http://www.cira-jira.com>, (3/1997): 30

13. Haghshenass, *Iran's Asymmetric Naval Warfare*, 4-11 13

אשר מאפשרות הגנה ושליטה במרחבי המפרץ הפרסי, לרבות סגירתם, והשליטה במיצרי הורמוז כולל מעבר הנפט דרכו (ובכך השגת שליטה ומנוף על מדינות ערב אחרות).¹⁴

להשגת מטרות אלו הבין השליט כי לשני חילות הים של איראן תפקיד מרכזי באסטרטגיה זו. התעצמות זו אף כללה הקמת רשת מכ"מים, הפזורה לאורך החוף האיראני, ומטרתה גילוי מטרות ובניית תמונה ימית אחודה ואינטגרטיבית אשר תשמש את שני חילות הים. ברבות השנים התווספה למערך השליטה החופי גם הפעלה רציפה של כלי טיס לא מאוישים, הפועלים במשותף עם מרכזי הבקרה והשליטה שעל החוף, מאפשרים גילוי בטווחים רחוקים ואימות מטרות אשר התגלו ברשת המכ"מים.¹⁵

ביטוי לחשיבות פעולת הזרוע הימית של משמרות המהפכה באסטרטגיה האיראנית הכוללת ניתן למצוא באמירתו של אדמירל איראני במאי 1988: "רק מבצעים לא-קונבנציונליים מפיצים על מחסורנו בציד ובאמצעים ללוחמה קונבנציונלית".¹⁶

האדמירל האיראני, כמו שליטי איראן ומפקדי חילות הים, הבינו כי שיטת לוחמה זו, שפותחה, נוצלה ושוכללה במלחמת איראן-עיראק, רק היא לבדה תאפשר לאיראן להתמודד בעימות עתידי מול כוחו העצום של הצי האמריקני במפרץ הפרסי ומול הצי הסעודי המשמעותי אשר להם עליונות ימית ואווירית.

פרמטר נוסף שנשקל על ידי האיראנים בפיתוחם יכולות לחימה אסימטריות היה הגורם הכלכלי. הכלכלה האיראנית, שמצבה היה גרוע, במיוחד לאחר מלחמת איראן-עיראק, לא אפשרה למעשה תחזוקה ושימור של כלי השיט, כלי הטיס והאמל"ח של חיל הים הסדי, ואף לא אפשרה בניין כוח משמעותי עברו. ההצטיידות ובניין הכוח בכלי שיט מהירים, פשוטים, זולים לרכש וזולים לתחזוקה אפשרה לחיל הים של משמרות המהפכה לבנות כוח ניכר אשר יהיה מוכן למשימותיו בזמינות גבוהה.

על מנת להשיג את הדרישות המבצעיות האיראניות לשליטה במפרץ הפרסי בכלל ובמיצרי הורמוז, הגדיר השליט האיראני את נגזרת דרישותיו המבצעיות מהזרוע הימית של משמרות המהפכה.¹⁷

• תקיפה מהירה ומסיבית של כלי שיט של האויב וחזרה מהירה למקום מסתור.

14 Aryan Hossein, Aggrandizement of Iran's Naval Threat on the Persian Gulf 28-31

15 Miller John, *Iranian Maritime Improvements: Challenges and Opportunities*. The International institute for strategic studies, retrieved from: www.iiss.org

16 Aryan Hossein, Aggrandizement of Iran's Naval Threat on the Persian Gulf, 33

17 Haghshenass, *Iran's Asymmetric Naval Warfare*, 4-11

- מספר רב של טילים נגד כלי שיט המשוגרים ממספר רב של פלטפורמות מסוגים שונים.
  - סירות קטנות ומהירות, חמושות ברקטות ו/או בטיילים.
  - פלטפורמות מהירות לפיזור שדות מוקשים.
  - יכולות לחימה תת-מימיות באמצעות סוגים שונים של צוללות.
  - כלי שיט חצי צוללים (semisubmersibles), קטנים וקשים לגילוי, וכלי שיט לא מאוישים.
  - תקשורת ותיאום בין כלל הכוחות.
  - הונאה.
  - מודיעין.
  - יכולות גבוהות לשיבוש יכולות התקשורת, השליטה והבקרה של האויב.
  - יוזמה התקפית.
  - מניעה של חיכוך ישיר בין כוחות חיל הים האיראני ובין הצי האמריקני.
  - הצורך בהגנה על כלי השיט מפני תקיפות אוויריות, בדגש מפני הצי האמריקני.¹⁸
- בניתוח הדרישות המבצעיות מהזרוע הימית של משמרות המהפכה, הובאו בחשבון מספר גורמים המשפיעים על דרך פעולתם האסימטרית במפרץ הפרסי¹⁹:
- **גאוגרפיה:** רוחב, צפיפות ועומק המים במיצרים, המגבילים תמרון כלי שיט ומאפשרים סגירת המיצרים מקו החוף באמצעות טילי חוף-ים. הממד הגאוגרפי של קו החוף האיראני וריבוי המפרצים והאיים מאפשרים הסתתרות ובניית בסיסי צבא קטנים ונסתרים.
  - **נתיבי השיט** העוברים במפרץ: למעלה מתשעים אחוזים מהנפט היוצא מהמפרץ אל העולם עובר במפרץ באמצעות מכליות. לסגירת נתיבי שיט אלו משמעות עולמית רחבת היקף על משק האנרגיה ומחירי הנפט.²⁰

18 Cordesman A., *Iran's Military Forces in Transition*. Praeger Westport London (1999): 207-208

19 Haghshenass, *Iran's Asymmetric Naval Warfare*, 4-11

20 Nader Alierza, *Will Iran Close the Straits of Hormuz?*, retrieved from: <http://www.rand.org/blog/2012/10/will-iran-close-the-straits-of-hormuz.html>

- לאורך המפרץ הפרסי פזורים שלושה בסיסי צי גדולים (של חיל הים הסדיר), שלושה בסיסים נוספים על איים ולמעלה משישים נמלי ים ומפרצים קטנים, עליהם נדרש להגן²¹ (איור 1).
- נקודות "חנק" לאורך המפרץ, המאפשרות ליצור מתקפה על כוחותיו הימיים של היריב, תוך שהוא מוגבל ביכולת התמרון שלו וביכולתו לחמוק מהתקיפה.
- פרמטרים מטרולוגיים והידרוגרפיים (חום ולחות גבוהים) המשפיעים על יכולות מערכות הלחימה של היריב (בדגש יכולות הגילוי), שלא תוכננו מראש לפעול בתנאים כאלו.
- השפעות כלכליות, שעיקרן העברת נפט מהמפרץ אל מדינות העולם.

איור 1: נמלי ים עיקריים במפרץ הפרסי²²

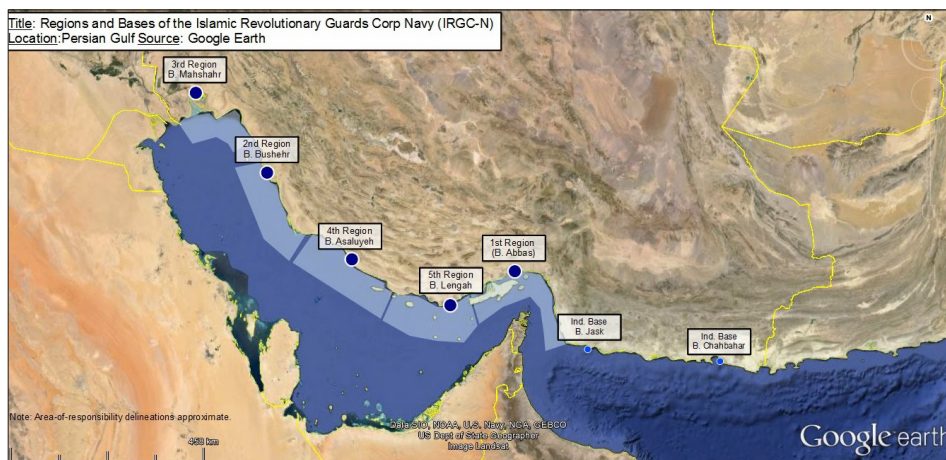
הזרוע הימית של משמרות המהפכה מונה כ-20,000 איש, כולל יחידת נחתים המונה כ-5,000 איש, שתפקידה הנחתת מהלומה בנמלי האויב ובמתקני נפט ואנרגיה.

הזרוע הימית של משמרות המהפכה פועלת בפיקודם של חמישה פיקודים, ופרוסה על פני כשמונה בסיסי קבע, ובאתרים ארעיים נוספים לאורך החוף ומיצרי הורמוז, שבהם ממוקמים משגרי טילים וטורפדו שנועדו לחסימת נתיבי השיט בעת הצורך.²³

Kaplan Robert D., *Asymmetry at Sea - What War with Iran in the Gulf Could be Like*, 10/2008, 21
retrieved from: www.theatlantic.com/magazine/archive/2008/10/asymmetry-at-sea/307093

Office of Naval Intelligence, *Iran's Naval Forces*, Retrieved from: www.oni.navy.mil/Intelligence_Community/docs/iran_navy_forces.pdf. Accessed 10.8.16
נמלים אזרחיים וצבאיים כאחד.

Cordesman A., Kleiber M. *Iran's Military Forces and Warfighting Capabilities*, 74-75 23

איור 2: מפקדות חיל הים של משמרות המהפכה²⁴

הזרוע הימית של משמרות המהפכה מפעילה מאות רבות של כלי שיט מהירים, המצוידים באמצעי לחימה שונים, חלקם מתקדמים מאוד (כדוגמת טילי ים מדגמים שונים וטורפדו), מיקוש ימי, רקטות בקטרים שונים ואמצעי לחימה פשוטים יחסית. בנוסף לזרוע הימית של משמרות המהפכה רכבי שיגור טילים לשיגור טילי חוף-ים, רכבים אלו מוסווים ככלי רכב אזרחיים תמימים ובעלי ניידות גבוהה, המאפשרים להם להתפרס בסמוך לקו החוף ולבצע ירי טילים (ובכמויות גדולות) לעבר מטרות בים.²⁵

חיל הים האיראני הסדיר

בד בבד עם פעולתה של הזרוע הימית של משמרות המהפכה פועל באיראן חיל ים סדיר, הכפוף למטה הכללי האיראני. חיל ים זה פועל בדומה למאפיינים של חיל ים מסורתי. איראן רואה בכוחה הימי ככוח מרכזי להתמודדות מול יריביה. חיל הים הסדיר האיראני משחק תפקיד מרכזי ביכולתה של איראן להקרין כוחה, במיוחד באוקיינוס ההודי ובים הערבי, ובדגש בהתמודדות מול ציים יריבים בטווחים רחוקים מאיראן.²⁶

תפקידו של חיל הים הסדיר הוא הגנה קונבנציונלית על איראן. בהוראת חומייני השתמר הצבא הסדיר ככוח שמטרתו המרכזית דאז הייתה להדוף את פלישתו של צבא עיראק בשנת 1980.

<http://thearkenstone.blogspot.in/2014/07/irgc-n-naval-regions.html> 24
נמלי ים אלו הינם נמלים אזרחיים וצבאיים כאחד.

Nader Alierza, "Will Iran Close the Straits of Hormuz?", retrieved from: <http://www.rand.org/blog/2012/10/will-iran-close-the-straits-of-hormuz.html>. Accessed 30th April 2016 25

.Cordesman A. H., *Iran's Military Forces in Transition*. Praeger Westport London (1999): 186-187 26

תפקידיו של חיל הים האיראני הסדיר הם:²⁷

- הגנה על החוף האיראני, מתקני הנפט ותשתיותיו הפזורים בים, מטעני הטעינה/פריקה במפרץ הפרסי, במפרץ עומאן ובים הכספי, יחד עם חיל הים של משמרות המהפכה.
- פיקוח ומעקב על התנועה הימית במפרץ הפרסי, במיצרי הורמוז, צפון מפרץ עומאן ובים הכספי, וכן, הגנה וכיבוש מחדש ובמידת הצורך של האיים במפרץ הפרסי.
- במקרה של מגננה, השגת יכולת בקרה על מיצרי הורמוז בשיתוף פעולה עם משמרות המהפכה.
- משימות בקרה: מניעת הברחות והגירה לא חוקית במים הטריטוריאליים של איראן ובתחומי הים הקדמיים למפרץ הפרסי ולמפרץ עומאן.
- הקרנת כוח בים, הכוללת יכולת לחימה בטווחים רחוקים.
- תפקידי דיפלומטיה באמצעות ביקור בנמלים של מדינות ברית.

בחיל הים הסדיר האיראני פעילים כ-20,000 איש, מהם כ-5,000 אנשי צוות ים. בנוסף לכך, כולל חיל הים שתי חטיבות נחתים (כ-2,600 איש) וכוח אווירייה (הכולל כ-2,000 איש).²⁸

חיל הים כולל שתי שייטות מרכזיות. האחת, המהווה את כוחו המרכזי של חיל הים, ממוקמת בבאנדר אבעס, שבו עוגנים כלי השיט המלחמתיים העיקריים של איראן.

השיקול האיראני בהקמת בסיסם המרכזי במקום זה היה מחד גיסא המרחק הרב יחסית מעיראק (למניעת התקפות אוויריות), ומאידך גיסא, קרבה יחסית של הבסיס למיצרי הורמוז,²⁹ על מנת לאפשר תגובה מהירה יחסית כנגד איומים מכיוון ערב הסעודית ומהים הערבי.

ברשות חיל הים הסדיר האיראני שלוש צוללות מדגם Kilo-877 (שנרכשו מרוסיה בשלהי שנות ה-70), שלוש פריגטות, שש קורבטות, 11 ספינות טילים, כלי שיט כנגד מוקשים, 13 ספינות אמפיביות (להנחתת חטיבות הנחתים), שישה כלי טיס לסיור אווירי ו-13 מסוקים חמושים. רובם של כלי השיט נכנסו לשירות בחיל הים הסדיר האיראני בסוף שנות ה-60' ובראשית שנות ה-70', עוד טרם מלחמת איראן-עיראק, ומצבם התחזקתי בכי רע.³⁰

Harmer Christopher, *Iranian Naval and Maritime Strategy*. Institute for the Study of War, Middle East Security Report I2 (6/2013). 27

Cordesman A. H., Kleiber M. *Iran's Military Forces and Warfighting Capabilities*. Praeger Security International (2007): 120 28

.Cordesman A. H., *Iran's Military Forces in Transition*, 191 29

Cordesman A. H., Lin Aaron, *The Iranian Sea-Air-Missile Threat to Gulf Shipping*. CSIS Center for Strategic & International Studies (2/2015): 19-32 30

חיל הים הסדיר של איראן מצויד אומנם בכלי שיט רבים, אך ההבנה האיראנית היא כי מול יריביו הוא חיל בעל נחיתות כמותית, אך גם סובל חיל הים מנחיתות איכותית. נחיתות זו נובעת מכך שמתום מלחמת איראן-עיראק תהליך בניין הכוח המשמעותי היה של משמרות המהפכה, בעוד שחיל חיל הים הסדיר לא זכה לתהליך התעצמות משמעותי, וכלי השיט שלו כמו גם אמצעי הלחימה ישנים מאוד ובמצב תחזוקתי גרוע.³¹

בשנים האחרונות בלבד, ולאחר עשורים רבים, זוכה חיל הים הסדיר בתקציבים, המאפשרים לו לבנות כוחו ולרכוש כלי שיט חדשים (לרבות צוללות ומערכות הגנה אווירית מושטות כנגד כלי טיס).³²

איור 3: ירי טיל ים איראני מדגם Noor מספינת טילים מדגם Tir-2 (תוצרת איראן)³³

היחסים שבין חיל הים האיראני והזרוע הימית של משמרות המהפכה

בראשית 1987 ניסה חיל הים הסדיר האיראני להקים מפקדה משותפת עם הזרוע הימית של משמרות המהפכה, זאת מתוך כוונה לשלוט על פעולותיו ולבקרו, אך הזרוע הימית של משמרות המהפכה, השאפתנית, סירבה והמשיכה לפעול עצמאית, תוך שהיא מקבלת את תמיכת השלטון אשר הבין כי פעולותיה של הזרוע הימית משרתות היטב את מטרותיו, בעוד שלחיל הים הסדיר (IRIN) אין יכולת להוציא לפועל פעולות מבצעיות באזור המפרץ הפרסי, שאותן ביקש השלטון לבצע.

31 Cordesman A. H., Lin Aaron, *The Iranian Sea-Air-Missile Threat to Gulf Shipping*, 13
 32 Iran Submarine Capability, Retrieved from: <http://www.nti.org/analysis/articles/iran-submarine-capabilities> (8/2015)

33 מתוך: <http://spioenkop.blogspot.co.il/2016/08/photo-report-syrian-arab-navy.html>

מפקדה משותפת כזו הוקמה לבסוף בינואר 1992, ומטרתה הייתה תיאום מאמצי ההגנה על איראן בממד הימי. לאחר מאבקים פוליטיים רבים בין הגופים הופרדה מפקדה משותפת זו בספטמבר 1997.

בשנת 2000 הוקמה שוב מפקדה משותפת לחיל הים הסדיר ולחיל הים של משמרות המהפכה בבסיס השוכן בקרבת מיצרי הורמוז. איחוד המפקדות נעשה על פי הנחיות השלטון על מנת לאפשר תיאום באזור פעולה משותף לשני חילות הים. הזרוע הימית של משמרות המהפכה המשיכה בפעולותיה במפרץ, תוך שהיא צוברת ניסיון מבצעי רב, בעוד חיל הים הסדיר אשר בונה כוחו לשעת מלחמה, פעל בצמצום רב וצבר ניסיון בתרגילים בלבד. נקודת השיא של רצון השלטון באיחוד המפקדות הייתה בתרגיל משותף שקיימו שני הגופים בנובמבר 2008, במסגרתו תרגלו תרחישי לחימה למעלה מ-35 כלי שיט וצוללות של שני החילות. כך נאלץ חיל הים הסדיר להתמודד (פוליטית וארגונית) מול הזרוע הימית של משמרות המהפכה על יוקרתו, עוצמתו ואזורי פעולתו באזור המפרץ הפרסי.

עד היום קיימת מתיחות גדולה בין שני הגופים, ועל אף התחרות על המשאבים המוגבלים, הבזבוז הרב הקיים בהצטיידותם ובהפעלתם, שני הכוחות פועלים בנפרד וללא תיאום משמעותי בכל רמות הפיקוד. שני הגופים, ובמיוחד זה של משמרות המהפכה, מתנגדים בנחישות עד עצם היום למיזוג המפקדות והכוחות.³⁴

התחרות בין הגופים, ההצטיידות ובניין הכוח הנפרדים והפעלת הכוחות ללא תיאום מגבילים את יכולתה של איראן לשפר את יעילותה ולכידותה הצבאית, ואף אולי להגשים את שאיפותיה האזוריות. אך עם זאת, נהנה חיל הים הסדיר מפיתוח אמצעי הלחימה של משמרות המהפכה, ומשלבם בכלי השיט שלו.

איור 4: סירת תקיפה של חיל הים של משמרות המהפכה³⁵

34 Himes Joshua, *Iran's Two Navies – A Maturing Maritime Strategy*. Middle East Security Report, 34, 6-8, 10/2011.

35 מקור האיור מתוך סוכנות הידיעות האיראנית EPA : <http://en.alalam.ir/news/1866312>

סיכום

איראן רואה בדרכי הים, במיצרי הורמוז ובמפרץ הפרסי נכסים מרכזיים אשר מאפשרים ויאפשרו לה לממש את שאיפותיה כמעצמה אזורית.

האסטרטגיה הימית האיראנית כוללת את המרכיב האסימטרי של הלוחמה הימית המופעל על ידי הזרוע הימית של משמרות המהפכה ומרכיב נוסף בדמות חיל הים הסדיה.

לכל אחד מהארגונים תפקידים ומשימות שונים, המשתלבים יחד לכדי אסטרטגיה כוללת, המאפשרת הגנה על חופי איראן, מיצרי הורמוז ותשתיות החיוניות של איראן על ידי משמרות המהפכה מחד גיסא, ומאידך גיסא הקרנת כוח ופעולה הרחק מחופי איראן.

כחלק מהאסטרטגיה-רבתי והאסטרטגיה הימית, כפי שהצהיר עליה מפקד חיל הים האיראני בדצמבר 2016, לאיראן שאיפה להקמת נמלי ים קבועים במפרץ עדן ובסוריה. עד כה טרם מימשה איראן שאיפותיה אלו, ומספר חודשים לאחר מכן, אף הוכחשה כוונה זו להקמת נמל ים קבוע בסוריה על ידי סגן מפקד משמרות המהפכה.

לחיל הים הסדיר האיראני מוטיבציה ניכרת להגדלת השפעתו וטווחי פעולתו לא רק לשם מימוש האסטרטגיה האיראנית אלא גם לשם השגת יוקרה מול השלטון כזרועו הארוכה, המממשת את חזונו, הנתונה כיום, רובה ככולה, לחיל הים של משמרות המהפכה.

להשפעותיה המתחזקות של איראן במרחב הימי מספר משמעויות עבור מדינת ישראל:

1. יכולתה של איראן לשלוט במיצרי הורמוז ולסוגרם בכל עת שתרצה מהווה איום משמעותי על הכלכלה העולמית ועל אספקת הנפט. יכולת זו משמשת את איראן כנקודת מיקוח על הסכם הגרעין מול מדינות העולם ובמיוחד מול אירופה.
2. הגדלת הנוכחות האיראנית בים האדום ובים התיכון, לרבות בסוריה. לנוכחות הימית האיראנית באזור מספר השלכות:
  - בפן הכלכלי, נוכחות זו מסייעת לאיראן לסחור ולהעביר סחורות בדרכי הים (על אף האמברגו שהטיל הנשיא טראמפ על איראן), וביתר שאת במקרה שייחתם הסכם גרעין מחודש עם איראן.
  - בפן הצבאי, איראן תוכל לסייע לחזרתו לפעולה וחיזוקו של הכוח הימי הסורי, ואת חיזוקו ותגבורו של הכוח ימי של חזבאללה וחמאס באמצעות העברת אמצעי לחימה, תשתיות והכשרה באין מפריע.
  - בפן המודיעיני, איסוף מודיעיני אינטנסיבי יותר על מדינת ישראל מהים, וביצוע מבצעי קומנדו ואיסוף מודיעין בשגרה ובעת מערכה (למשל באמצעות הורדת לוחמים מאוניות סוחר או מכלי שיט אחרים מול חופי הארץ).